

Зверніться до зошитів, напроти назви кожного місяця напишіть його характерні ознаки. Наприклад: Січень – кличе мороз.

Пам'ятайте про правильну посадку.

Перевірка завдання.

Обміняйтесь зошитами з товаришем по партії. При умові правильного виконання занесіть у таблицю оцінювання два бали.

VI. Систематизація і узагальнення знань, умінь і навичок.

Склади прислів'я і визнач яке з них найбільш влучно підходить до віршів М. Підгірянки.

- | | |
|-----------------------|---------------------------|
| 1. Та земля мила, | якій своє гніздо не миле. |
| 2. Погана та пташка, | а біля матері добре. |
| 3. На сонці тепло, | той багато вміє. |
| 4. Хто багато робить, | де тебе мати народила. |

Перевірка.

1. Та земля мила, де тебе мати народила.
2. Погана та пташка, якій своє гніздо не миле.
3. На сонці тепло, а біля матері добре.
4. Хто багато робить, той багато вміє.

За правильну відповідь поставте в таблицю оцінювання один бал.

VII. Підсумок уроку.

– Які почуття викликала у вас поезія Марії Підгірянки?

До чого закликає нас поетеса у своїх віршах?

VIII. Для виконання домашнього завдання я пропоную об'єднатися в групи.

Завдання ви знайдете на своїх картках.

1 група. Ваш однокласник не був на сьогоднішньому уроці. Ви вирішили відвідати його і розказати якою роботою займалися на уроці. Які були складні завдання, а які цікаві.

2 група. Ви з однокласником прийшли до бібліотеки по книжку М. Підгірянки, щоб підготуватись до позакласного читання. Ви спілкуєтесь з бібліотекарем.

3 група. Розкажіть, чому діти різних поколінь залюбки читають вірші М. Підгірянки.

4 група. Якби вам вдалось продовжити вірш М. Підгірянки “Що я люблю?”, які б свої об'єкти природи ви описали?

Проаналізувавши концептуальну основу теорії проблемного навчання, можемо зробити висновок про те, що фундаментом розвитку творчої особистості, формування її пізнавального інтересу є створення ситуації активного пошуку, роздумів, суперечності суджень, здогадок. Усі зазначені чинники містить у собі проблемне навчання.

Репрезентований матеріал підтверджує думку про ефективність і доцільність технологій проблемного навчання в початковій ланці освіти та доводить перспективність подальших розвідок у даному напрямку, зокрема в контексті використання проблемних технологій в основній ланці освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильев В., Анохина Г. Современные педагогические технологии. – Воронеж, 2003. – 68 с.
2. Чошанов М. Гибкая технология проблемно-модульного обучения. – М., 2003. – 125 с.
3. Шамова Т. Дальтон-технология // Завуч. – 2001. – №1. – С. 34-36.

УДК 37.013

О.А. Кузнецова

ВИБІР У СИСТЕМІ ЦІННІСНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Моральне самовизначення – це моральний вибір. Про моральний вибір можна говорити і як про вибір вчинків, і як про вибір цінностей. По суті це два різновиди

морального вибору, які мають різне значення. Якщо перше – це вибір форм поведінки, що реалізує вже прийняті людиною моральні цінності, то друге – вибір, який визначає моральну орієнтацію особистості, спрямованість її вчинків.

Moral selfdetermination is a moral choice. Moral choice can be said as about the choice of actions and values. In fact, these are two kinds of moral choice which have different meaning. If the first one is the choice of the forms of behaviour, which determines the moral values that a man has already accepted. In the second one, it is the choice, which determines the moral orientation of the person, the orientation of his actions.

Постановка проблеми. Як педагогічна категорія вибір традиційно присутній в дослідженнях, що стосуються професійного самовизначення, професійної орієнтації, але ж і ціннісне самовизначення включає вибір як провідний компонент. Вибір пронизує всі форми життєдіяльності особистості: спілкування, діяльність, навчання і т.ін. Форми вибору у край багатоманітні, вони варіюються у кожному конкретному випадку. Проте врешті саме вибір дозволяє співвіднести зовнішні обставини і внутрішні спонуки-потреби особистості. Вибір – це складна, „багатоступінчата” дія, в яку вступають емоційно-вольові й раціональні компоненти, забезпечуючи його безперервність і результативність [2: 31].

Мета статті – визначити місце вибору у системі ціннісного самовизначення особистості. Особливе значення у виборі мають ціннісні орієнтації, що формуються у особистості. Вони пронизують вибір і далі, впливають не тільки на підбір певних мотивів, але, що ще важливіше, на ту послідовність вчинків, яку можна позначити як лінію поведінки особи. Ціннісні орієнтації виступають як вектори моральної свідомості особистості [1: 35].

Вибір – це певний механізм співвідношення зовнішнього і внутрішнього плану життєдіяльності особистості, це компонент ціннісного механізму в ланцюжку: пошук – оцінка – вибір – проєкція. Вибір завжди спрямований у майбутнє. Це перехід від слова через оцінку до вчинку [1: 57].

Єдність необхідності і активності у виборі розглядається соціально-філософськими дослідженнями В.А. Ануфрієва, Л.М. Архангельського, С.С. Батеніна, В.А. Глазиріна, Б.А. Грушина, Б.Е. Давидовича, М.Г. Каган, А.В. Меренкова, М.Ю. Мізуліна, Т.З. Філонова, В.А. Ядова та інших авторів. Існує поширене розуміння свободи як можливість вибору. В сучасних філософських дослідженнях до визначення категорії свободи є такий, коли свобода визначається як „здатність людини діяти відповідно до своїх інтересів і цілей, спираючись на пізнання об’єктивної необхідності”. Ряд авторів (Б.А. Грушин, В.Е. Давидович, М.С. Каган) визначає свободу не як здатність, а як можливість людини діяти відповідно до своїх інтересів, ґрунтуючись на пізнаних нею закономірних зв’язках явищ і подій об’єктивного світу [4: 104].

Нам представляється визначення свободи через можливість дії більш правильним, оскільки здібності є лише „суб’єктивними умовами успішного здійснення певного роду діяльності”, а можливість припускає і наявність здатності, і наявність об’єктивних умов для реалізації цих здібностей”[3: 45].

Можливість вибирати ті або інші засоби, ставити різні цілі, вибирати умови діяльності робить її все більш вільною. Як тільки з’являється можливість вибору, тобто свобода, з’являється самовираження.

Чавчавадзе Н.З., досліджуючи процеси ціннісного освоєння дійсності особистістю, ставить питання про свободу вибору і свободу творчості як чинники привласнення особою цінностей суспільства [6: 171].

Оскільки вибір у філософії й соціології розглядається як процес вирішення деяких раніше назрілих протиріч, і керований цими об’єктивно назрілими суперечностями, – остільки він повинен бути через необхідність дозволений. Форма його дозволу може бути різною і в своїй неповторності випадковою через безліч подій і явищ, що беруть участь у даному процесі. Отже, одна із задач підготовки людини до вибору полягає в тому, щоб співвіднести різноманітні одиничні, випадкові події, обставини з їх загальною основою і,

визначаючи способи вирішення протиріч, змінювати, впливати на випадкові події, обставини.

Істотним для дослідження педагогічних процесів є питання, яке ставлять В.Е. Давидович і М.С. Каган про те, яка логіка руху детермінант, що приводить до реалізації свободи вибору, чи йде розвиток чинників паралельно або одні визначають відсутність інших. Аналіз філософських досліджень показує, що значна частина дослідників сходиться на тому, що свобода повинна виражати, перш за все, об'єктивну закономірність, необхідність оптимального рішення об'єктивної задачі. У реальному процесі вибору „саме внутрішні детермінанти визначають напрям дії зовнішніх детермінант” [3: 54].

Багато конкретних педагогічних ситуацій розв'язуються тільки в процесі самостійного вибору особистості. Освіта в цілому також можлива тільки в умовах реалізації ним свого вибору. Саме тому найважливішою педагогічною задачею є створення умов для самостійного вибору, його стимулювання, формування у студентів готовності і здатності діяти на основі постійного вибору і вміння виходити з ситуації вибору без стресу. Соціальні зміни, що відбуваються, можуть бути радикальними і продуктивними, тільки якщо ВНЗ зможе готувати до життя ініціативну особистість, здатну здійснювати ці зміни на основі вибору грамотного рішення, азбука якого досягне в повсякденному ухваленні рішень у ВНЗ і в молодіжних співтовариствах.

Готовність студента до відповідального вибору може бути сформована, але для цього необхідні певні умови, реалізовані життєдіяльністю колективу ВНЗ. Причому необхідно зазначити, що вільне залучення до об'єктивної, узагальненої цінності (цінності культури, суспільства) не розчиняє людської індивідуальності, а висвічує її. Свідомість, володіючи деякою системою цінностей, в ситуації вибору підводить альтернативи під одну ціннісну підставу, в результаті кожна альтернатива одержує свою оцінку, і та з них, яка оцінена вище, обирається свідомістю.

Вибір особи в системі ціннісного самовизначення виконує функції гносеологічну, фіксує, корегує, стимулює і знаходиться в тісному взаємозв'язку з механізмом пошуку, виступаючи важливим засобом формування нового знання, нових понять, нових категорій.

Разом з тим необхідно відзначити, що оцінка як механізм привласнення знань в процесі ціннісного самовизначення також пов'язана з механізмом вибору.

Оцінка характеризується актом вибору, переваги суб'єктом яких-небудь об'єктів, їх властивостей, відносин. Процедура її винесення припускає співвідношення оцінюваного предмета з іншими, порівняння його за певними якостями з однопорядковими явищами або з нормою, ідеалом. Людина, стикаючись з проблемою вибору цілей і засобів діяльності, балансує на межі вибору необхідного і можливого, постійно оцінює зовнішню ситуацію і проводить самоаналіз і самооцінку, тому взаємозв'язок вибору і оцінки, оцінки і вибору очевидний і багатозначний.

Цінність, існуючи як регулятор вибору, найбільшою мірою привласнюється у спілкуванні, виявляється в життєдіяльності колективу. У взаєминах в колективній діяльності і спілкуванні найбільшою мірою висвічується цілісна система цінностей особи, а в моральному виборі найвиразніше виявляються взаємозв'язки ціннісного механізму орієнтації, здійснюючи моральний вибір, людина неминує проектує вчинки інших людей на свої власні. У цих ситуаціях неодмінним учасником вибору є мотив. Проте не можна зводити вибір до одних тільки понятійних, раціональних рішень. Вибір може бути і несвідомим, інтуїтивним (підсвідомим), але усвідомлення через особову самооцінку потреб і спонук, що стимулювали моральний вибір, повертає нас до початкового пункту – початку процесу вибору. Але початку вищого рангу – усвідомленому, відображає досвід успіхів і помилок вибору і ступінь цінності вчинку, реалізованих особистістю. Таким чином, в завершальній фазі вибору укладений ідеальний момент, що містить можливість і імпульс подальшого вдосконалення особи – самооцінка.

Розкриваючи глибинні взаємозв'язки морального вибору особи і її самооцінки, ролі цієї взаємодії в самореалізації особи, А.І. Титаренко підкреслює, що самооцінка означає самопізнання – в єдності раціональних і емоційних моментів – всього процесу морального вибору. І не тільки через віддзеркалення в дзеркалі рефлексії за допомогою інтроспективної і самоаналізу, але і шляхом обліку оцінки колективу, нерідко багатократного, ідеального „програвання” в уяві моральних реакцій оточуючих на вчинок, на загальну лінію поведінки особи [4: 25].

Отже, вибір є механізмом включення в процес самовизначення студента в заданій ситуації і визначення в ній позиції, а також очікування інших; механізмом включення в процеси саморефлексії попереднього досвіду, потенційних можливостей, прогнозування можливих результатів, змін і труднощів на шляху досягнення цілей; механізмом включення в процеси самоконтролю і самокорекції, взаємодії з середовищем згідно своїй позиції і своїм цінностям, ціннісним орієнтаціям.

Ситуація вибору – це комплекс умов (зовнішніх і внутрішніх, об'єктивних і суб'єктивних), сприятливих для процесів інтеграції самовизначення – саморегуляції – самоорганізації. Залежно від типів ситуацій, ми виділяємо три аспекти співвідношення цих процесів: визначення домінуючого відношення до учбової діяльності, стилю навчання і поведінки в процесі навчання; визначення домінуючого відношення до учасників процесу навчання і стилю спілкування з ними, характеру спільної діяльності; визначення домінуючого відношення до себе як результату навчання і визначення своєї позиції у відношенні до навчання з урахуванням життєвих планів на майбутнє.

Як основні зовнішні умови, що забезпечують успіх виходу студента з ситуації вибору, ми виділяємо:

- соціально-педагогічну значущість альтернативного змісту для вибору і орієнтації студента, що припускає зміни в позиції, характері діяльності і стилі поведінки;
- можливість вільного і в той же час відповідального вибору як затребуваність особистості з боку учасників учбового процесу в процесі пізнання, спілкування, сумісних дій і т. п.;
- атмосфера довіри і пошани інтересів, думок, оцінок всіх суб'єктів процесу навчання як в процесі вибору, так і в ході реалізації ухваленого рішення як можливість розширення свободи взаємодії в процесі навчання.

Як основні внутрішні умови, що забезпечують успішність вибору і його реалізацію, ми виділяємо:

- підготовленість до вільного і відповідального вибору як бажання перш за все розібратися в собі, своїх цінностях, бажаннях і можливостях;
- зацікавленість в подоланні труднощів на шляху реалізації зробленого вибору;
- висока вимогливість і критичність по відношенню, перш за все, до себе, постійний самоконтроль і саморефлексія, порівняння справжнього з минулим і бажаним майбутнім, з тим, щоб вибір сприяв розвитку особистості.

До числа об'єктивних труднощів можуть бути віднесені:

- якісна різноманітність об'єктів вибору, різноманіття функцій особистості при виході з ситуацій, що утрудняє їх систематизацію в побудові проекту повного циклу як усвідомленого і взятого під контроль самим студентом;
- швидка зміна інтересів, цінностей молодій людині, нестійкість своїх відносин, схильностей;
- інтенсивність розвитку самосвідомості з віком вимагає необхідності прояву якісно нових функцій саморегуляції і т.д.

Суб'єктивними причинами вказаних труднощів, як показує аналіз теоретичний і фактичний, можуть виступати:

- невинуватене зведення процесу вибору тільки до вибору учбових задач, окремих видів, а не їх комплексу;

- розуміння вибору тільки як можливого в одному напрямі – від своїх бажань, інтересів без урахування зовнішніх умов, обставин і інтересів інших людей;
- розуміння вибору тільки як морального, не допускаючи регулювання цим процесом волі або свідомості;
- розгляд як джерела вибору тільки мотиву, а не їх сукупності в певній ієрархії;
- спроба зробити вибір в рамках своїх відносин зі світом або тільки в рамках відносин з людьми, не допускаючи їх узгодженості і т.д.

Ситуація вибору розглядається як цілісна, відкрита система, що розвивається в часі і просторі, структура і функції якої міняються на етапах цілісного процесу самовизначення особистості. Це дозволило визначити типи ситуацій вибору за ступенем розширення можливостей для прояву самостійності: ситуації, в яких він виступає як об'єкт зовнішніх дій і вимог; ситуації, в яких молода людина виступає суб'єктом, а потім творцем умов для вибору і його реалізації як для себе, так і інших учасників учбового процесу.

Теоретичні основи самовизначення особистості студента включають положення, що розкривають:

1) Суть ситуацій вибору як „одиниці” аналізу цілісного процесу формування самостійної особистості, як засіб її формування, як системний показник її розвитку.

2) Умови, при яких ця ситуація виконує різні функції у формуванні самостійної особистості студента, висувають особливі вимоги до конструювання варіативної організації процесу навчання, направленою на формування самостійності, що розширює можливості для свободи вибору.

Разом з тим, при конструюванні і включенні ситуації вибору в процес навчання існує загроза редуції і відомості проблеми вибору до безвідповідальності за його результати і наслідки слів, рішень, дій, вчинків. Це може понизити результати навчання і поведінки студентів як розгляд проблем навчання тільки з позицій своїх особистих інтересів і потреб, привести до зниження рівня глибини знань основ наук, учбових та інших умінь, якості навчання і рівня утвореної, вихованості, загальної культури відносин.

Таким чином, аналіз літератури з проблем соціально-філософських аспектів вибору дозволив нам сформулювати ряд положень:

- вибір як найважливіший чинник досягнення свободи в самовизначенні особистості – розвинене, поглиблене пізнання суб'єктивних і об'єктивних умов ситуації – це діяльність, направлена на досягнення поставленої мети;
- ситуація вибору – явище закономірне і через рушійні суперечності повинна бути дозволена. Проте, форма дозволу ситуації вибору завжди відносно випадкова. Ступінь відносності залежить як від випадкових обставин, так і від цілеспрямованої активності людини, тобто від ступеня свободи вибору;
- сутнісна характеристика свободи і умови реалізації вільного вибору визначають умови підготовки студентів до вибору, які в загальному вигляді представляють:
- створення умов для формування і виразу інтересів студентів;
- надання студентській молоді можливостей і пізнання об'єктів вибору собі як суб'єктів вибору;
- формування умінь висувати цілі, розробляти програму дій;
- свобода виражає всю повноту ціннісних відносин суб'єкта до об'єктів, на які направлені дії людини, до інших суб'єктів, з якими людина зв'язана в соціальному суспільстві і до самому себе як свідомому суб'єкту.

Отже, вибір реалізується в наочній пізнавальній діяльності, комунікативній і в процесі самоаналізу, самооцінки, здійснюється з позиції ціннісної орієнтації. Істотною характеристикою вільного вибору є відчуття відповідальності за вибір перед самим собою та іншими людьми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кирьякова А. Теория ориентации личности в мире ценностей. – Оренбург, 1996. – 190 с.

2. Новые ценности образования: тезаурус /Под ред. Н.Б.Крыловой. – М.: „Инноватор”, 1995. – 143 с.
3. Новые ценности образования: десять концепций и эссе /Под ред. О.С. Газмана. – М., 1995. – 145 с.
4. Философия самоопределения /Под ред. В.А. Андрусенко, Б.Е. Емельянова, К.Н. Мобутина и др. – Оренбург. – 1996. – 65 с.
5. Фромм Э. Бегство от свободы. – М.: Прогресс, 1990. – 272 с.
6. Чавчавадзе Н.З. Культура и ценности. – Тбилиси. – 1984. – 171 с.
7. Ядов В.А. Социальный тип личности // Коммунист. – 1988. – № 10. – С. 96-104.

УДК 37.04

І.О. Полєвіков

МУЗИЧНА ШКОЛА В АСПЕКТІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглянуті передумови та перспективи застосування особистісно орієнтованого виховання у навчально-виховному процесі дитячої музичної школи. Подальші напрями дослідження автор пов'язує з обґрунтуванням форм і методів виховання, адекватних сучасному стану цивілізаційного розвитку, освітній стратегії України XXI століття.

In the article the pre-conditions and future trends of personally oriented education as applied to the teaching and educational process of musical school for children are considered. The author connects subsequent guideline of the research with foundation of forms and methods of education appropriate to the present-day conditions of civilization development and educational strategy of Ukraine in the XXI century.

Серед різноманітних проблем які стоять перед закладами освіти в сучасному соціокультурному просторі особливої уваги набувають проблеми розвитку особистості в позашкільних закладах освіти. Дані теорії та практики (Г.І.Пустовіт, Т.І.Сущенко, С.Т.Шацький та інші) свідчать, що ця галузь розвитку дітей має багатий потенціал щодо впливу на особистісний розвиток підростаючого покоління.

Разом з цим зміни, що відбуваються в нашому суспільстві, пред'являють зовсім інші, ніж раніше, вимоги до підростаючого покоління яке має набути такі константи, як творче відношення до свого життя, свідоме сприйняття оточуючого світу та дієве відношення до нього, бажання його вдосконалювати та ін. Виховання має бути спрямоване на організацію такого життя дитини, що веде до її самореалізації.

Середовище музичних шкіл є сприятливим простором щодо вирішення актуальних проблем виховання.

Історія розвитку музичних шкіл свідчить що це середовище життєдіяльності підростаючого покоління не завжди було орієнтовано на особистісний розвиток дитини. Так, наприклад, 30-80-і роки ХХ століття характеризуються відходом від прогресивних традицій в області музичної освіти. Цінним у музичній освіті визнавалося те, що відповідало вимогам партійно-урядових постанов про роль мистецтва в розвитку людини. В теорії музичного виховання чітко позначилася тенденція, що виявилася в підходах до розгляду музики як засобу комуністичного виховання. Зміст музичної освіти набуває соціальної характеристики і оцінюється з погляду “близького або чужого за ідеологією”. В музичній освіті запанував погляд на людину як об'єкт всіляких дій, як програмований компонент партійно-класової системи. Намітився науково-технократичний крен у розробці теорії і методики музичної освіти, що виявився в абсолютизації спеціальних знань, умінь і навичок, породив стереотип